

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

PaedDr. Jana Kipikašová

Využitie metódy sociometrie v práci výchovného poradcu

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Prešov
2014

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: PaedDr. Jana Kipikašová

Kontakt na autora: Stredná priemyselná škola strojnícka, Duklianska 1, 080 04 Prešov,
e-mailová adresa: jana.kip@centrum.sk

Názov OPS/OSO: Využitie metódy sociometrie v práci výchovného poradcu

Rok vytvorenia OPS/OSO: 2014
X. kolo výzvy

Odborné stanovisko vypracoval: PhDr. Jarmila Verbovská

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe bola vytvorená z prostriedkov národného projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov.

Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

Sociálne vzťahy. Sociometria. Sociogram. Sociometrická matica. Súbor vytvorených sociálnych hier a aktivít. Žiak. Výchovný poradca. Triedny učiteľ. Osvedčená pedagogická skúsenosť.

Anotácia

Osvedčená pedagogická skúsenosť sa venuje metóde sociometrie a jej využitiu v práci výchovného poradcu na strednej škole. Predkladá stručný teoretický popis sociometrie, realizáciu sociometrie v konkrétnej triede s narušenými sociálnymi vzťahmi, vyhodnotenie a zaznamenanie výsledkov sociometrického merania do sociometrickej matice a sociogramu. Predkladá súbor vytvorených hier a aktivít zameraných na korekciu negatívnych vzťahov v triede, kde sa sociometria realizovala. Táto OPS je určená predovšetkým výchovným poradcom ako námet možnosti zefektívnenia vlastnej práce, ale rovnako aj triednym učiteľom a ostatným pedagógom.

Akreditované programy kontinuálneho vzdelávania

Názov akreditovaného vzdelávacieho programu KV

Číslo akreditovaného
vzdelávacieho programu KV

Výchovný poradca - špecializačné

83/2010 - KV

OBSAH

ÚVOD	5
1 VYMEDZENIE POJMU SOCIOMETRIA	7
1.1 Sociometria ako metóda práce výchovného poradcu	7
1.2 Spôsoby realizácie sociometrie	7
1.3 Zásady prípravy, tvorby a realizácie sociometrie	8
1.4 Vyhodnocovanie sociometrie	8
1.5 Opatrenia výchovného poradcu po zistení sociálnych vzťahov v triede	9
1.6 Výhody a nevýhody sociometrie	9
2 POUŽITIE METÓDY SOCIOMETRIE V KONKRÉTNEJ TRIEDE	11
2.1 Charakteristika problémovej školskej triedy so zrealizovanou sociometriou	11
2.2 Použitie metódy sociometrie v predmetnej triede	12
2.3 Vyhodnotenie a interpretácia sociometrie v predmetnej triede	13
2.4 Závety a odporúčania vyplývajúce zo zrealizovanej sociometrie	16
3 ODPORÚČANÁ METODOLÓGIA RIEŠENIA VZŤAHOVÝCH PROBLÉMOV V TRIEDE ZÍSKANÝCH NA ZÁKLADE SOCIOMETRIE	19
3.1 Hry zamerané na spoznávanie sa medzi sebou a ich overené prínosy	19
3.2 Hry zamerané na kooperáciu žiakov v triede a ich overené prínosy	21
3.3 Hry zamerané na kooperáciu vodcu športovej časti a chlapcov nešportovej časti triedy a ich overené prínosy	24
3.4 Hry zamerané na zapojenie outsiderov do kolektívu a ich overené prínosy	26
3.5 Návrh dlhodobých podporných aktivít na korekciu vzťahov v triede	28
4 DÔKAZY PREUKAZUJÚCE HODNOVERNOSŤ NAVRHOVANÝCH RIEŠENÍ VZŤAHOVÝCH PROBLÉMOV V PREDMETNEJ TRIEDE	29
5 ZÁVERY A ODPORÚČANIA VYPLÝVAJÚCE Z TEJTO OPS	31
ZÁVER	33
ZOZNAM PRÍLOH.....	35

ÚVOD

Súčasný stav spoločnosti, najmä v rovine detí a mladých ľudí, signalizuje, že v oblasti výchovy, či už rodinnej alebo školskej, sú značné nedostatky. V školách učitelia pociťujú intenzívnejší nárast počtu žiakov s nežiaducim správaním, čoraz viac sú narušené sociálne vzťahy medzi žiakmi.

Výchovný poradca je jednou z kľúčových osobností vo výchovnom procese školy, ktorá môže pri poskytovaní sociálneho a pedagogicko-psychologického poradenstva nielen korigovať správanie žiakov, ale aj metodicky usmerňovať výchovné pôsobenie pedagógov i rodičov.

Výchovný poradca neposkytuje žiakom len individuálne, ale aj skupinové poradenstvo. Na základe získaných odborných skúseností i pozorovania práce výchovných poradcov v iných stredných školách som vyvodila záver, že práve skupinovému poradenstvu sa venuje málo priestoru. Ak je v triede problém so sociálnymi vzťahmi žiakov, zvyčajne si výchovný poradca prizve do školy psychológa alebo iného kompetentného odborníka, ktorý na problémovú tému zrealizuje v triede odbornú prednášku spojenú s besedou, lenže len to niekedy nestačí.

Uvedené dôvody boli hlavnou motiváciou výberu a spracovania témy, predkladanej v tejto osvedčenej pedagogickej skúsenosti (OPS) edukačnej praxe.

Hlavným cieľom mojej OPS je poukázať na možnosti tvorivej práce výchovného poradcu na strednej škole pri korigovaní sociálnych vzťahov v problémových triedach využitím metódy sociometrie v jeho poradenskej či pedagogickej praxi.

Čiastkovými cieľmi sú: 1. Znázorniť na konkrétnej problémovej triede možnosť použitia sociometrie, spôsoby vyhodnotenia v sociometrickej matici a v sociograme - s jasným popisom následných zistení konkrétnych narušených sociálnych vzťahov v triede.
2. Vytvoriť súbor sociálnych hier a aktivít, ktoré môžu prispieť ku korekcii konkrétnych narušených sociálnych vzťahov v triede zistených práve na základe použitia sociometrie.
3. Presvedčiť o nevyhnutnosti spolupráce výchovného poradcu a triedneho učiteľa pri výchovnom pôsobení na žiakov, ale aj o nevyhnutnosti prizvať k spolupráci aj ďalších vyučujúcich pri riešení vzťahových problémov medzi žiakmi v triede.

Teoretickú časť OPS tvorí jedna kapitola, v ktorej teoreticky popisujem metódu práce výchovného poradcu zameranú na skúmanie sociálnych vzťahov - sociometriu.

Druhá kapitola je zameraná prakticky - znázorňujem na konkrétnej triede použitie metódy sociometrie, uvádzam spôsoby vyhodnotenia v sociometrickej matici a v sociograme, pričom analyzujem zistené výsledky a formulujem závery.

V tretej kapitole predkladám vytvorený súbor sociálnych hier a aktivít, ktoré môžu prispieť ku korekcii narušených sociálnych vzťahov v triede zistených práve na základe použitia sociometrie. A teda vytvorený súbor sociálnych hier a aktivít je v tejto OPS zameraný na konkrétne problémy sociálnych vzťahov v triede a ich korekciu - outsiderstvo, konflikty medzi sociálnymi skupinami v triede, pozitívne a negatívne vodcovstvo v triede, postavenie nevýrazných typov osobností v triede.

Pri koncipovaní súboru sociálnych hier a aktivít som sa inšpirovala viacerými metodickými príručkami v printovej aj elektronickej podobe, pričom som ich upravovala a prispôsobila potrebám práce v konkrétnej predmetnej problémovej triede.

1 VYMEDZENIE POJMU SOCIOMETRIA

„Sociometria je metóda na skúmanie sociálnych vzťahov a vnútornej skladby sociálnych skupín“ (Zelinová - Zelina, 2007, s. 43). Zakladateľom tejto metódy je J. L. Moreno.

„Sociometria slúži na zisťovanie sociability a štruktúry skupiny, pomáha určiť presné postavenie a rolu každého jedinca v skupine i štruktúru skupinových vzťahov. Dôležitými faktormi sú preferencie a odmietanie a postavenie člena v skupine“ (Šefránková, 2007, s. 59).

1.1 Sociometria ako metóda práce výchovného poradcu

Metódu sociometrie využíva výchovný poradca jednak na skúmanie sociálnych vzťahov v skupine, jednak na meranie sociálnych zmien v skupine.

Ak sa výchovný poradca rozhodne realizovať prieskum vzťahov v triede pomocou sociometrie, je vhodné urobiť ju vtedy, keď:

- a) skupina nebude príliš veľká (pri 25 a viac členoch je neprehľadný sociogram),
- b) členovia skupiny sa musia dobre poznať.

Zelinová a Zelina (2007, s. 44) uvádzajú postup efektívneho využitia sociometrie, a to v štyroch krokoch:

1. *vstupné sociometrické zisťovanie štruktúry skupiny,*
2. *analýza zistených vzťahov a určenie cieľa, tzn. čo je potrebné v medzosobných vzťahoch skupiny zmeniť,*
3. *vypracovanie a použitie metód a stratégií na zmenu vzťahov medzi členmi skupiny,*
4. *opakovanie sociometrie s cieľom zistiť, či sa udiali predpokladané zmeny*

1.2 Spôsoby realizácie sociometrie

Existujú viaceré spôsoby realizácie sociometrie. Vybrala som tie, ktoré ma oslovili a ktoré by sa dali využiť v práci výchovného poradcu na strednej škole.

Jedna z možností je *sociometrický dotazník*. Žiaci v triede píšú odpoveď na otázku, s kým by chceli sedieť v lavici (alebo učiť sa) a s kým by nechceli sedieť v lavici (učiť sa). Žiak napíše na lístok meno zvoleného spolužiaka. V tomto prípade zistíme, koho zo spolužiakov považuje žiak za svojho pomocníka v učení, kooperátora. Je možné zadať otázku na zisťovanie priateľských vzťahov v triede, keď majú žiaci napísať, s kým by chceli ísť na výlet, koho by pozvali na oslavu svojich narodenín. Opačnou formuláciou zistíme nežiaduce vzájomné vzťahy.

Iný spôsob je *rozprávanie príbehu o triede*. Výchovný poradca rozpráva triede príbeh o spoločnom výlete alebo inom podujatí, do ktorého majú žiaci podľa jeho pokynov priebežne vpisovať mená spolužiakov z triedy. V tomto prípade sa dajú dostatočne jasne zistiť štyri sociálne roly v triede, konkrétne: vodca triedy, kooperátor, emocionálny vodca, outsider.

Hádaj kto je forma sociometrie, pri ktorej je úlohou žiakov posúdiť a napísať, na ktorých spolužiakov sa zadané charakteristiky vzťahujú (napr. Je vždy veselý, usmiaty, dobre naladený. Kto zo skupiny to je?). Obmenou môže byť zadávanie možností prostredníctvom

obraznosti, napr. použitím prirovnání k zvieratám, pričom žiaci dopĺňajú odpovede voľbou spolužiakov z triedy (Prefikáný ako líška je...).

V rôznych teoretických a metodických príručkách v printovej alebo elektronickej podobe sú k dispozícii viaceré iné spôsoby realizácie sociometrie.

1.3 Zásady prípravy, tvorby a realizácie sociometrie

Metódu sociometrie si prispôsobuje výchovný poradca vždy na vlastné podmienky, vyberá si formu sociometrie a rovnako riadi jej realizáciu v triede.

Podľa elektronickej učebnice pedagogického výskumu dostupnej na internete (www.e-metodologia.fedu.uniba.sk) pri sociometrii je potrebné dopredu si určiť zásady:

1. Stanoviť jasné hranice skupiny, pracuje sa len s menami členov skupiny.
2. Stanoviť presný počet volieb (v prípade viacerých možností volieb získa výchovný poradca podrobnejší obraz o vzťahoch žiakov v triede, ale vyhodnocovanie je náročnejšie).
3. Sformulovať jasnú a konkrétnu otázku, zadanie.
4. Každému žiakovi v triede poskytnúť zoznam žiakov triedy.

1.4 Vyhodnocovanie sociometrie

Viaceré odborné literárne zdroje uvádzajú, že existuje šesť druhov sociálnych vzťahov v skupine: *vzájomná voľba*; *jednostranná voľba*; *jednostranná voľba a jednostranné odmietnutie*; *vzájomná ľahostajnosť (chýba voľba aj odmietnutie na oboch stranách)*; *jednostranné odmietnutie*; *vzájomné odmietnutie*.

Prvý spôsob vyhodnocovania sociometrie, ktorý využíva výchovný poradca najčastejšie, je *sociometrická matica*. Odpovede žiakov o pozitívnych a negatívnych voľbách sa usporiadajú do tabuľky, tzv. matice. Pozri Prílohu 1.

Inou technikou, ako vyhodnotiť výsledky sociometrie, je vypracovanie *sociogramu*. Ide o grafické znázornenie vzťahov a postavenia jednotlivcov v skupine, ktoré umožňuje prehľadné vyjadrenie počtu a smeru jednotlivých volieb. Výhodou je, že hneď vidno obľúbených a menej obľúbených členov. Existujú viaceré typy sociogramov, napr. neusporiadaný, kruhový, tabuľkový. Rozhodla som sa pre neusporiadaný sociogram, ktorý sa mi zdá prehľadný a čitateľný. Pozri Prílohu 2.

Zo sociometrickej matice, ale predovšetkým zo sociogramu sa dajú podľa viacerých odborníkov, pričom ja som sa opierala o informácie Zelinovej, Zelinu (2007), zistiť nasledovné sociálne vzťahy v skupine (triede):

- *pozitívna alebo obľúbená osoba v skupine* - ide o hviezdu triedy, ktorú volí najviac žiakov; hviezda triedy ovplyvňuje mienku aj klímu v triede;
- *negatívna alebo odmietaná osoba v skupine* - je to väčšinou žiak, ktorý nemá dobré výsledky v učení ani v správaní;
- *izolovaná osoba* - ide o žiaka, ktorého nikto nevolí ani pozitívne, ani negatívne, je na „okraji“ skupiny, treba mu poskytnúť podporu;
- *kliky* - malé uzatvorené skupiny, ktorých členovia sa volia navzájom, majú minimum volieb ostatných členov skupiny; v kolektíve majú často negatívne postavenie - narúšajú súdržnosť skupiny, resp. sú voči celej skupine v opozícii;

- *priateľské dvojice* - dvojice so vzájomnými pozitívnymi voľbami;
- *dvojice (trojice), ktoré si vzájomne vyjadрили antipatiu* - ich zlý vzťah narúša celkovú atmosféru v triede.

„Otázka využívania výsledkov sociometrických meraní a ich interpretácia sú veľmi dôležité. [...] Výsledky musia byť použité len v prospech skupinového vývoja a v prospech každého jednotlivca v skupine. Oznámenie negatívnych sociometrických výsledkov je príliš nebezpečné, riskantné a môže vyvolať ťažko korigovateľné škody. Vplyv oznámenia negatívnych sociometrických zistení býva citelný ešte roky, a to aj u osôb, ktoré boli psychicky relatívne dobre komponované“ (Šefránková, 2007, s. 60). To by mal mať výchovný poradca stále na zreteli.

Pri interpretácii výsledkov môže výchovný poradca spolupracovať s psychológom. Odporúča sa to najmä v tom prípade, ak ide o triedu s obzvlášť narušenými sociálnymi vzťahmi.

Ak som v úvode spomínala, že sociometriu môže využívať vo svojej pedagogickej praxi aj triedny učiteľ alebo učiteľ vôbec, tak vždy by to mal realizovať v spolupráci s výchovným poradcom alebo školským psychológom. Je totiž možná nesprávna interpretácia výsledkov sociometrie a na základe toho nesprávne zvolený korekčný prístup môže narušiť nielen sociálnu klímu v triede, ale aj osobnosti žiakov.

1.5 Opatrenia výchovného poradcu po zistení sociálnych vzťahov v triede

Výsledky diagnostikovania sociálnych vzťahov v triede sú pre výchovného poradcu, resp. triedneho učiteľa len *prostriedkom*, nie cieľom. Slúžia mu na to, aby nastolil potrebné korekčné opatrenia, ktorými by ovplyvnil negatívne sociálne vzťahy v triede, pokiaľ sú nepriaznivé, ale na druhej strane aby aj podporil a rozvíjal sociálne vzťahy, ktoré sú v triede priaznivé.

Opatrenia môžu byť rôznorodé – výchovný pohovor so žiakom, diagnostický rozhovor, angažovanie žiaka do kooperatívnych činností, zostavenie malých pracovných skupín a rozvoj kooperatívnej činnosti pri plnení rôznych školských úloh a pod.

Jedna z možností opatrení, ktorú som využila aj ja, je vytvorenie súboru aktivít alebo hier zameraných konkrétne na nápravu zistených negatívnych sociálnych vzťahov v triede. Tieto aktivity a hry je možné realizovať na triednických hodinách, pri vstupoch výchovného poradcu do triedy, alebo na rôznych iných vyučovacích hodinách. Tu je potrebné zdôrazniť spoluprácu všetkých zložiek v škole pri riešení výchovných problémov žiakov – výchovný poradca, triedny učiteľ, ostatní vyučujúci.

1.6 Výhody a nevýhody sociometrie

Výraznou výhodou sociometrie je ľahké zadávanie a jednoduchý spôsob odpovedania žiakmi. Po spracovaní sociometrických údajov poskytujú sociometrické matice a sociogramy prehľadné vyjadrenie štruktúry vzťahov medzi žiakmi v triede, a tiež umožňujú identifikovať jednotlivcov, dvojice alebo skupiny v pozitívnych alebo negatívnych pozíciách v triede.

Výchovných poradcov častokrát odrádza od sociometrie náročnejšie vyhodnocovanie, tzn. vytváranie sociogramov a sociometrických matíc.

Výraznou nevýhodou sociometrie je, že nedokáže odpovedať na otázku, aké konkrétne vlastnosti majú žiaci v daných pozíciách v triede – napr. či je žiak v pozícii emocionálnej hviezdy preto, lebo sa dobre učí alebo preto, že je výbojný a asertívny alebo preto, že je empatický.

Sociometrická matica ani sociogram teda neodpovedajú na otázku „prečo“. Odpoveď je potom potrebné hľadať pomocou iných metód, napr. pozorovanie žiakov, diagnostický rozhovor a pod.

Pri niektorých spôsoboch sociometrických meraní je síce možné opýtať sa aj na dôvod, napr. pri rozprávaní sociometrického príbehu som sa v triede pýtala: *Kto bude pomáhať kormidlovať loď? Napíšte meno spolužiaka/-čky, koho budete voliť. Uved'te veľmi stručne dôvod, prečo práve tento spolužiak/táto spolužiačka.* Zároveň však treba podotknúť, že takéto vyhodnocovanie je potom omnoho náročnejšie.

2 POUŽITIE METÓDY SOCIOMETRIE V KONKRÉTNEJ TRIEDE

Metódu sociometrie, jej použitie, vyhodnotenie – tzn. analýzu výsledkov a ich spracovanie do sociogramu a sociometrickej matice, zostavenie nástroja na korekciu zistených nepriaznivých sociálnych vzťahov – tzn. súbor aktivít a sociálnych hier a ich použitie som realizovala v konkrétnej triede, v ktorej sú narušené medziľudské vzťahy a je označovaná ako problémová. Konkrétne vzťahové problémy v triede vyplynuli zo sociometrie a popisujem ich konkrétne v kapitole 2.3.

Mojím cieľom bolo zistiť na základe sociometrie sociálne vzťahy v triede, identifikovať sociálne roly: vodca triedy, kooperátor, emocionálny vodca, outsider.

Poznanie uvedených sociálnych rol je pre ďalšiu prácu výchovného poradcu aj triedneho učiteľa s triedou dôležité. Vodcu triedy a kooperátora môže učiteľ oslovovať s rôznymi úlohami organizačného charakteru; odhalenie tzv. emocionálnej hviezdy, ktorá ovplyvňuje mienku aj klímu v triede, je informáciou pre učiteľa, že ak si ju získa na svoju stranu, môže mu byť nápomocná pri korigovaní sociálnej klímy v triede. Po odhalení outsidera sa vyžaduje intenzívna práca triedneho učiteľa a výchovného poradcu pri zapájaní odmietaného žiaka do života triedy.

Následne bolo mojím ďalším cieľom vypracovať súbor aktivít a sociálnych hier na obdobie troch mesiacov, ktoré by pomohli narušené vzťahy v triede upraviť, zlepšiť. Pri koncipovaní súboru aktivít a sociálnych hier som sa inšpirovala viacerými metodickými príručkami, pričom som ich zostavovala a upravovala konkrétne podľa potrieb práce v tejto triede, a to na základe výsledkov vyplývajúcich zo sociometrie.

Vytvorený súbor aktivít a sociálnych hier som realizovala ako výchovná poradkyňa so žiakmi jedenkrát v priebehu týždňa – na triednickej hodine. Triednicke hodiny bývajú podľa ŠKVP dvakrát za mesiac, ale žiaci boli vopred informovaní o pláne a ciele týchto aktivít. Plán aktivít som predostrela aj triednej učiteľke, s ktorou sme pri realizácii sociometrie spolupracovali a zúčastňovala sa týchto triednických hodín spolu so mnou.

Vzhľadom na fakt, že v triede, kde som sociometriu realizovala, aj sama učím predmet Slovenský jazyk a literatúra, trieda a sociálne vzťahy v nej mi neboli neznáme. Ak však výchovný poradca ide realizovať súbor aktivít a hier do triedy, ktorú nepozná, je žiaduce, aby venoval prvé stretnutia aktivitám na vzájomné spoznávanie sa so žiakmi.

2.1 Charakteristika problémovej školskej triedy so zrealizovanou sociometriou

Sociometriu som realizovala v triede druhého ročníka na Strednej priemyselnej škole strojníckej v Prešove, ktorá má počet žiakov 21.

Špecifickosť triedy spočíva v tom, že ide o triedu zmiešanú. 11 žiakov študuje v študijnom odbore technické a infromatické služby v strojárstve (TISs), z toho sú 3 dievčatá. 10 žiakov študuje v odbore TISs so športovou prípravou so zameraním na futbal, z nich 6 chlapci sú členmi futbalového mužstva FC Tatran Prešov.

Na vyučovaní všeobecnovzdelávacích a odborných predmetov sú v triede všetci žiaci spolu, na vyučovaní telovýchovných predmetov sa delia na 2 skupiny, a to podľa športového a nešportového zamerania.

Učitelia sa často sťažujú na zlú pracovnú i sociálnu klímu v triede. Kolektív žiakov nie je kompaktný, delí sa na športovú a nešportovú časť. Žiaci oboch skupín tried majú tendenciu byť k sebe ironickí, hádať sa alebo sa vzájomne ignorovať. Pri získavaní bližších informácií o problémoch triedy zo strany učiteľov sa opakovali mená tých, ktorí sú negatívnymi narušovateľmi klímy v triede, ale aj mená tých, ktorí sú odmietaní. Napokon, tieto mená sa potvrdili aj v sociometrii.

Triedna učiteľka je v rámci typológie učiteľov liberálny, ba až benevolentný typ, žiaci pred ňou nemajú dostatočný rešpekt, čo vnímam ako ďalší závažný problém. O žiakov svojej triedy sa však zaujíma a problémy s nimi konzultuje.

2.2 Použitie metódy sociometrie v predmetnej triede

Spomedzi možných spôsobov realizácie sociometrie som si vybrala *rozprávanie príbehu o triede*. Tento spôsob sa mi zdal zaujímavý, čo sa aj neskôr pri práci so žiakmi potvrdilo. Rozhodla sme sa pre príbeh cestovania triedy II.E na dovolenku loďou.

Znenie príbehu:

Žiaci II. E triedy zo Strednej priemyselnej školy strojníckej v Prešove sa jedného letného dňa vybrali spolu na výlet. Triedna učiteľka vyhrala v Športke dostatočný obnos peňazí na to, aby vás celú triedu pozvala na týždenný pobyt na ostrove Bali.

Išlo o veľmi nevšedný výlet. Na ostrov bolo potrebné plaviť sa súkromnou loďou. Všetci ste už stáli na palube, keď zrazu dobehol taxikár s oznamom z nemocnice, že vaša triedna učiteľka momentálne leží na infekčnom oddelení s akútnou infekciou. Čo robiť? Výlet je už zaplatený. Ale kto vás bude viesť a organizovať? KTO BUDE KAPITÁN LODE? Neostáva vám nič iné, ako zvoliť si spomedzi seba jedného spolužiaka/-čku, ktorý/-á zastúpi triednu učiteľku, bude kapitánom/-kou a povedie vás na výlet. Napíšte meno spolužiaka/-čky, koho budete voliť. Uvedte veľmi stručne dôvod, prečo práve tento spolužiak/táto spolužiačka.

Po 7 hodinách plavby dostane kapitán morskú chorobu a je mu strašne zle. KTO Z VÁS ZASTÚPI KAPITÁNA LODE? KTO BUDE POMÁHAŤ KORMIDLOVAŤ LOĎ? Napíšte meno spolužiaka/-čky, koho budete voliť. Uvedte veľmi stručne dôvod, prečo práve tento spolužiak/táto spolužiačka.

Konečne dorazíte na ostrov. Trávite tu úžasných 7 dní, kúpete sa a opalujete. V posledný večer sa koná na ostrove rozlúčková party. Uprostred noci sa však strhol uragán. Vy všetci ste prežili, lebo ste sa schovali v najbližšej jaskyni. Problém však nastal, keď ste zistili, že uragán všetko na ostrove rozmetal, aj vašu loď. Zostalo len zopár záchranných člnov. Ale dost' na to, aby ste mohli v dvojiciach z ostrova odplávať. Jeden čln pre jednu dvojicu. KOHO BY STE SI VYBRALI DO ČLNA? Treba si uvedomiť, že neviete, čo vás po ceste čaká, bude sa treba podeliť o jedlo, vodu, odolávať nástrahám. Napíšte meno spolužiaka/-čky, s kým by ste sa v člne plavili? Uvedte veľmi stručne dôvod svojho výberu.

Napíšte meno spolužiaka/-čky, S KÝM BY STE SA V ČLNE NECHCELI PLAVIŤ, s kým by ste do člna nesadli. Uvedte veľmi stručne dôvod, prečo.

Nakoniec ste sa z výletu vrátili všetci šťastlivo domov. Po návrate do školy na vás čakalo ďalšie prekvapenie. V triede na stole ste našli čarovný prútik.

- *Ak by ste vlastnili čarovný prútik, čo by ste do triedy pričarovali?*
- *Ak by ste vlastnili čarovný prútik, čo by ste z triedy odčarovali?*

Ďakujem vám za spoluprácu

Posledné 2 otázky som vložila do sociometrického príbehu preto, aby som zistila, čo presne žiaci vnímajú v triede ako problém, čo sa týka celkovej klímy.

Pri realizácii sociometrie v triede som stanovila nasledujúce pravidlá:

1. Pri výbere mien spolužiakov mali žiaci len jednu možnosť výberu.
2. Mená spolužiakov sa mohli opakovať v odpovediach maximálne dvakrát.
3. Svoje meno žiaci nemali možnosť uvádzať.
4. Pri uvedení mena spolužiaka mali niekoľkými slovami zdôvodniť pohnútku a príčinu svojho výberu, aby boli výsledky konkrétnejšie a jasnejšie.

Samotná realizácia sociometrie prebiehala v triede bez akýchkoľvek problémov, v pokojnej atmosfére. Pri realizácii sociometrie boli v triede zúčastnení všetci žiaci, nikto nechýbal.

2.3 Vyhodnotenie a interpretácia sociometrie v predmetnej triede

Pri interpretácii výsledkov som zistila viaceré zaujímavosti, ktoré podrobnejšie rozpisujem nižšie. Zároveň sa potvrdili aj slová sťažností učiteľov na niektorých konkrétnych žiakov, resp. na vzťahy medzi žiakmi.

Z dôvodu ochrany osobných údajov neuvádzam mená žiakov, uvádzam ich čísla podľa abecedného zoznamu. Pri dievčatách uvádzam písmeno *d*, pri chlapcoch písmeno *h*. Ak ide o žiaka zo športovej časti triedy, je navyše označený písmenom *š*, ak ide o žiaka z nešportovej časti triedy, je navyše označený písmenom *n*.

Sociometrická matica s výsledkami je uvedená v Prílohe 1.

Zaznamenanie a znázornenie výsledkov v sociograme sú uvedené v Prílohe 2.

Zo sociometrickej matice i sociogramu (Prílohy 1, 2) vyplývajú na základe interpretácie výsledkov nasledovné zistenia:

1. TRIEDA SA VÝRAZNE DELÍ NA 2 SKUPINY.

Interpretácia na základe výsledkov sociometrie:

Jednu skupinu tvoria žiaci so športovým zameraním, druhú skupinu tvoria žiaci s nešportovým zameraním. Medzi týmito dvoma časťami triedy vládnu nepriaznivé medziľudské vzťahy. Potvrdzujú to aj odpovede žiakov na otázku, čo by chceli do triedy pričarovať. Až 81% odpovedí sa týkalo negatívnych vzťahov v triede. Veľmi časté odpovede boli: *kolektivitu; lepší kolektív, lebo sa delíme na 2 časti; vzájomnú toleranciu, pochopenie a rešpekt; priateľstvo namiesto skupinkovania sa; jednotnosť.*

Na otázku, čo by z triedy odčarovali, až 86% žiakov odpovedalo znova v súvislosti s negatívnymi vzťahmi v triede. Najčastejšie odpovede zneli: *závisť, namyslenosť niektorých spolužiakov (dvaja žiaci to aj konkretizovali slovami: najmä športovcov), bezohľadnosť, hádky a pokrytectvo.*

2. AKO VODCOVIA TRIEDY SA ZISTILI 2 ŽIACI.

Výsledky sociometrie:

- V nešportovej časti triedy volili žiaci na pozíciu vodcu triedy žiačku 17dn (získala spolu 11 hlasov, a to 9 hlasov z 11-člennej nešportovej časti triedy a 2 hlasy z 10-člennej športovej časti triedy).
- V športovej časti triedy sa ako vodca potvrdil žiak 10hš (získal spolu 9 hlasov, a to 8 hlasov z 10-člennej športovej časti triedy a 1 hlas z 11-člennej nešportovej časti triedy).
- Zaujímavým zistením je, že vodca z nešportovej a vodca zo športovej časti triedy si udelili obojsmernú pozitívnu voľbu.
- Významným ukazovateľom vzťahov v triede je fakt, že žiaka 10hš, ktorého si športová časť triedy volila do pozície svojho vodcu, 4 žiaci z časti nešportovej a 1 žiak zo športovej časti triedy ho volili ako odmietaného (uvádzam to nižšie v bode 5).

Interpretácia na základe výsledkov sociometrie:

Pozitívnym prínosom môže byť, že obaja vodcovia si udelili obojsmernú pozitívnu voľbu. To je signál pre výchovného poradcu a triedneho učiteľa, že je potrebné podporovať vzájomnú spoluprácu týchto dvoch vodcov triedy a práve oni môžu byť prvými z tzv. utužovateľov kolektívu.

Výraznejším vodcom triedy ako celku je žiačka 17dn, pretože získala hlasy nielen z nešportovej, ale aj zo športovej časti triedy (2 hlasy na pozíciu vodcu a 4 hlasy – ako uvádzam nižšie - na pozíciu kooperátora). Nezískala ani jednu negatívnu voľbu.

Naopak, vodca športovej časti triedy získal hlasy na pozíciu vodcu len od športovej časti triedy (okrem jedného hlasu z obojsmernej voľby so žiačkou 17dn). Na pozícii kooperátora nezískal žiaden hlas. Získal však 5 negatívnych volieb (z nich 4 z nešportovej časti triedy, od chlapcov - túto skutočnosť uvádzam nižšie, v bode 5).

Pri voľbách mien oboch vodcov sa často objavovali nasledovné odpovede:

Žiačka 17dn: *organizačný typ; dokáže vybaviť mnoho vecí; je pohodová a rozumná; komunikatívna; spoľahlivá; rada pomôže; nie je konfliktná a pod.*

Žiak 10hš: *organizačný typ; dokáže vybaviť mnoho vecí; vie si nás pred učiteľmi zastat'; nebojí sa povedať pravdu; hovorca triedy; sebedomý a pod.*

Predsedom triedy je žiak 10hš.

3. NA POZÍCII KOOPERÁTORA SA ZISTILO NIEKOĽKO INFORMÁCIÍ.

Výsledky sociometrie:

- 6 hlasov získala žiačka 16dn, všetky z 11-člennej nešportovej časti triedy.
- 5 hlasov získala žiačka 9dn, a to 4 hlasy z 11-člennej nešportovej časti triedy a 1 hlas z 10-člennej športovej časti triedy.
- 4 hlasy získala žiačka 17dn, ktorá bola zvolená aj za vodcu v nešportovej časti triedy.

Interpretácia na základe výsledkov sociometrie:

Zaujímavým zistením je, že 4 hlasy prideli žiačke 17 dn žiaci z 10-člennej športovej časti triedy, ktorí ako vodcu triedy volili žiaka 10hš. Pre výchovného poradcu a triedneho učiteľa to znamená informáciu, že žiačku 17dn rešpektujú v pozícii „náhradného vodcu“, inými slovami kooperátora, aj žiaci zo športovej časti triedy.

Žiačky 9dn a 16dn si udelili vzájomnú voľbu. Všetky tri dievčatá sú v triede medzi chlapcami rešpektované. Je to pozitívne informácia pre triedneho učiteľa a výchovného poradcu, pretože môžu vplývať na zlepšenie vzťahov v triede aj prostredníctvom dievčat.

3 hlasy získal zo športovej časti triedy žiak 7hš.

Najčastejšie odpovede boli vo všetkých štyroch voľbách podobné: *organizačné schopnosti, komunikatívnosť, spoločenskosť, kamarátskosť.*

4. EMOCIONÁLNI VODCOVIA SA OBJAVILI V TRIEDE DVAJA.

Výsledky sociometrie:

- 8 hlasov získala žiačka 9dn, a to 6 hlasov z 11-člennej nešportovej časti triedy a 2 hlasy z 10-člennej športovej časti triedy. Najčastejšie odpovede pri jej mene boli: *veselá, nekonfliktná, spoločenská, komunikatívna, so zmyslom pre humor, chápaná, so záujmom o druhých ľudí.*
- 7 hlasov získal žiak 10hš, všetky z 10-člennej športovej časti triedy.

Interpretácia na základe výsledkov sociometrie:

Ako vidieť, žiak 10hš je výraznou osobnosťou medzi športovcami. Okrem toho, že si ho volili ako svojho vodcu, volili si ho aj ako svoju emocionálnu hviezdu. Dôvod vidím predovšetkým v tom (čo som zistila na základe hlbších skúmaní), že žiak 10hš je úspešný športovec FC Tatran Prešov, veľmi dobrý a v zápasoch často obsadzovaný hráč. Popri svojich športových úspechoch dosahuje aj veľmi dobré školské výsledky. Ostatní športovci ho podľa uvedených výpovedí v sociometrii obdivujú a: *považujú za dobrého kamaráta, so zmyslom pre humor, zodpovedného, usilovného, stále vysmiateho.*

Pri zisťovaní pozície emocionálneho vodcu sa vytvorili obojstranné pozitívne kamarátske voľby, a to medzi žiakmi: 4hn + 1hn, 10hš + 7hš.

5. NA POZÍCII OUTSIDER SA ZISTILO NIEKOĽKO VÝPOVEDNÝCH FAKTOV.

Výsledky a interpretácia na základe výsledkov sociometrie:

Ako výrazný outsider v triede sa javí žiak 3hn, ktorý získal 11 negatívnych hlasov, a to 8 hlasov z 10-člennej športovej časti triedy a 3 hlasy z 11-člennej nešportovej časti triedy. Je teda výrazne odmietaný najmä v športovej časti triedy.

Najčastejšie odpovede uvádzané v súvislosti s jeho menom zneli: *je čudák; samotár; nekomunikuje s nikým; je samostatná jednotka; egoista, nedá opísať d.ú., neporadí pri písomke.*

On sám pozitívne volil ako emocionálneho vodcu i kooperátora žiačku 9dn, ale tá mu udelila negatívnu voľbu, pričom ako dôvod uviedla, že *je uzavretý a samotár.* Podľa môjho názoru to nie sú až tak vážne argumenty, ktoré by bránili v nadviazaní ich vzájomnej komunikácie. Naopak, žiačku 9dn treba nasmerovať k spolupráci s outsiderom 3hn.

Zaujímavým zistením je, že žiaka 10hš, ktorého si športová časť triedy volila výrazne 8 hlasmi do pozície svojho vodcu a 7 hlasmi do pozície emocionálneho vodcu, 4 žiaci z nešportovej časti triedy ho volili ako odmietaného žiaka.

Žiaci z nešportovej časti triedy ako dôvod uviedli, že *je namyslený, baví sa len so športovcami a s dievčatami, vyberá si ľudí, s ktorými bude komunikovať*.

Odmietajú ho teda predovšetkým preto, že ako predseda triedy s nimi málo alebo vôbec nekomunikuje.

Žiak 14hš volil negatívne žiaka 10hš. Ako dôvod uviedol: *myslí si, že keď je taký super hráč, tak sa pred ním všetci budeme plaziť*. Žiak 10hš nevolil žiaka 14hš pri žiadnej pozícii.

Na základe hlbších skúmaní som sa dozvedela, že žiak 14hš žiarli na žiaka 10hš, a to najmä vo futbalových úspechoch. 14hš je priemerný futbalista (informovala som sa u športového trénera). Predpokladám, že žiarlivosť žiaka 14hš môže zároveň podporovať aj znížený záujem žiaka 10hš o 14hš.

Ďalších 5 negatívnych hlasov bolo udeľovaných len v športovej časti triedy. Z toho 4 boli udelené z nešportovej časti triedy do športovej a 1 negatívny hlas udelil športovec 15hš športovcovi 20hš. Priebežne sa preukázalo, že v tom čase mali žiaci 15hš a 20hš medzi sebou osobný spor, ktorý sa však v priebehu niekoľkých dní vyriešil.

Zo sociometrie vyplynuli aj isté konkrétne vzťahy, tzv. SOCIOMETRICKÉ VZORCE. Pri ich interpretácii som vychádzala z odborných zdrojov, konkrétne z publikácie Zelinovej - Zelinu (2007, s. 47) a elektronickej učebnice pedagogického výskumu dostupnej na internete (www.e-metodologia.fedu.uniba.sk).

Ide o nasledovné sociometrické vzorce:

- *priateľské dvojice, resp. páry* – žiaci, ktorí sa volili obojstranne pozitívne: 17dn+10hš, 16dn+9dn, 4hn+1hn, 10hš+7hš,
- *trojuholníky* – trojica dievčat voliacich sa vzájomne na jednotlivých pozíciách,
- *hviezdy* – žiaci, ku ktorým smeruje najviac hlasov z triedy: 17dn, 10hš, 16dn, 9dn,
- *partie* – resp. podskupiny, tzn. športová a nešportová časť triedy,
- *odmietaní* – tzn. získali len negatívne voľby: 3hn, 20hš, 15hš, 14hš,
- *izolovaní, resp. zabudnutí* – nezískali žiadne voľby: 5hn, 6hn, 8hš, 11hš, 18hn, 19hš,
- *antipatické dvojice* – 3hn-10hš.

2.4 Závěry a odporúčania vyplývajúce zo zrealizovanej sociometrie

Z vyššie uvedenej interpretácie som vyvodila nasledujúce závery a odporúčania pre potreby výchovného poradcu a triedneho učiteľa:

1. *Trieda sa výrazne delí na 2 skupiny* - športového a nešportového zamerania.

ODPORÚČANIE: Na triednických hodinách je potrebné realizovať aktivity so žiakmi, ktoré budú nasmerované na upevnenie vzájomných kolektívnych vzťahov. Dôležité je prepájať v rámci aktivít spoluprácu členov zo športovej i nešportovej časti triedy – voliť kooperatívne hry.

Zároveň je nevyhnutné pripraviť pre žiakov aktivity zamerané na vzájomné spoznávanie, ktoré im umožní viac sa o seba zaujímať, viac sa poznávať, čím bude možná aj vyššia vzájomná tolerancia a zlepšenie kolektívnych vzťahov.

2. Zo sociometrie vyplynuli 2 vodcovia triedy. Žiačka 17dn v nešportovej časti triedy a žiak 10hš v športovej časti triedy.

ODPORÚČANIE: Je žiaduce prepájať spoluprácu vodcov z oboch skupín tried (návrhy aktivít uvádzam v kapitole 3.5). Zároveň je nevyhnutné pripraviť pre žiakov aktivity, v ktorých sa zosúladiť a skvalitniť vzťahy medzi vodcom triedy 10hš, ktorý je v súčasnosti predsedom triedy, a členmi nešportovej časti triedy.

Vzhľadom na to, že v triede nie je určený podpredseda, odporúčam vymenovať žiačku 17dn za podpredsedníčku triedy.

3. Na pozícii kooperátora získali hlasy všetky tri dievčatá v triede, a to v počte: 6, 5, 4 a žiak 7hš získal počet hlasov: 3.

ODPORÚČANIE: Všetky tri dievčatá sú v triede medzi chlapcami rešpektované. Je teda potrebné zapájať ich do aktivít triedy, a to aj organizačných, a prostredníctvom nich vplývať na utváranie pozitívnej klímy v triede.

Zároveň je nevyhnutné prepájať spoluprácu dievčat s chlapcami, pretože aj keď ich chlapci označovali v jednotlivých voľbách, oni samotní sa volili vzájomne. Pozitívne však je, že si spolu rozumejú všetky tri, neodstrkujú sa.

4. Emocionálni vodcovia (tzv. emocionálne hviezdy) sa vykryštalizovali v sociometrii dvaja: 9dn a 10hš.

ODPORÚČANIE: Emocionálny vodca dokáže ovplyvniť mienku aj klímu v skupine. Malo by byť v záujme výchovného poradcu a triedneho učiteľa získať si emocionálnych vodcov na svoju stranu, lebo môžu byť nápomocní pri riešení konfliktov a vytváraní pozitívnej klímy v triede. Najmä ide o volenú žiačku 9dn (vzhľadom na fakt, že žiak 10hš získal aj negatívne hlasy).

Zároveň je potrebné doviest' k vzájomnej spolupráci emocionálnych vodcov z oboch skupín triedy. Nevolili sa vzájomne ani pozitívne, ani negatívne, takže by tu mohol byť vytvorený potenciál pre vzájomnú spoluprácu.

5. V pozícii outsidera sa výrazne ocitol žiak 3hn, ktorý je odmietaný predovšetkým športovou časťou triedy.

ODPORÚČANIE: Je nevyhnutné pripraviť pre žiakov aktivity zamerané na zapojenie outsiderov do práce a života triedy, na umožnenie komunikácie medzi outsidermi a zvyškom triedy.

Zároveň je potrebné realizovať aktivity na pochopenie a empatické prežitie pocitov outsidera v kolektíve (niektoré konkrétne aktivity uvádzam nižšie).

Ako som uviedla vyššie, je potrebné pripraviť aktivity na zlepšenie vzťahov medzi vodcom triedy 10hš a členmi nešportovej časti triedy, na zlepšenie vzťahu žiakov 14hš k 10hš a na podporu vzťahu 9dn a 3hn.

6. V triede je viacero žiakov nevýrazných, nedostali žiadnu voľbu. Konkrétne ide o 6 žiakov, z toho sú 3 zo športovej a 3 z nešportovej časti triedy.

ODPORÚČANIE: Týmto žiakom sa treba venovať intenzívnejšie. Poverovať ich úlohami, vyzdvihnúť ich pred triedou, napr. prostredníctvom pochvaly, zviditeľňovať ich. O to sa budem snažiť aj v navrhnutých aktivitách.

3 ODPORÚČANÁ METODOLÓGIA RIEŠENIA VZŤAHOVÝCH PROBLÉMOV V TRIEDE ZÍSKANÝCH NA ZÁKLADE SOCIOMETRIE

Na základe zistenia negatívnych a problémových vzťahov v triede, ktoré vyplynuli zo sociometrie, som zostavila súbor sociálnych hier a podporných aktivít, prostredníctvom ktorých je možné vzťahy v triede korigovať, zlepšovať. Môže to byť vnímané ako *odporúčaná metodológia riešenia vzťahových problémov v triede*.

Súbor sociálnych hier na zlepšenie sociálnej klímy v triede som rozdelila do 4 častí (celkov) na posilnenie konkrétnych vzťahov v triede. Tieto hry a aktivity sú zamerané na:

1. vzájomné spoznávanie sa medzi sebou,
2. kooperáciu žiakov športovej a nešportovej časti triedy pri riešení konfliktov a kolektívnych úloh,
3. kooperáciu vodcu športovej časti (zároveň predsedu triedy) a nešportovej časti triedy (chlapcov),
4. zapojenie outsiderov do kolektívu, najmä 3hn, ktorý bol väčšinovo odmietaný.

Navrhla som aj dlhodobé *podporné aktivity na korekciu vzťahov v triede*, ktoré som zamerala na:

1. kooperáciu oboch vodcov z oboch podskupín triedy (športovej/nešportovej),
2. kooperáciu emocionálnych vodcov z oboch podskupín triedy,
3. podporu a zlepšenie vzťahu 14hš a 10hš (žiarlivosť),
4. podporu vzťahu 9dn a 3hn,
5. podporu kooperácie dievčat s chlapcami.

Pri každej hre, resp. aktivite uvádzam aj reflexiu, tzn. vlastné zhodnotenie, ako sa mi hra, resp. aktivita vydarila, nakoľko a ako žiakov oslovila, aký mala prínos, čo by sa dalo ešte upraviť, prípadne zmeniť. Tieto reflexie môžu pomôcť pedagógom, ktorí sa rozhodnú niektorú z hier/aktivít použiť v edukačnom procese, predísť nežiaducim javom.

Uvádzam aj možné obmeny hry/aktivity.

3.1 Hry zamerané na spoznávanie sa medzi sebou a ich overené prínosy

1. hra: DOTAZNÍK - spracovaná podľa Dobeša et al. (2006, s.29)

CIELE:

Kognitívny: Porovnať informácie o spolužiakoch doterajšie s novo získanými.

Afektívny: Správne reagovať na dezinformácie spolužiakov.

Psychomotorický: Vypísať správne dotazník o spolužiakovi s jeho osobnými údajmi.

ÚLOHA: Vyplniť osobné údaje o spolužiakovi v jeho mene.

POMÔCKY: vopred pripravený dotazník na dopĺňanie osobných údajov (meno, priezvisko, bydlisko - adresa alebo mesto/dedina, čo ťa baví, čo ti prekáža, z čoho máš najväčší strach, čo si rád obliekaš, aký je tvoj obľúbený predmet v škole, obľúbený film, jedlo, nápoj...), lístky s menami žiakov, písacie potreby

ČAS TRVANIA: 45 minút

MOTIVÁCIA: So žiakmi vedieme diskusiu, prečo je potrebné pre dobré vzťahy v kolektíve vzájomne sa poznať a mať záujem jeden o druhého.

Žiakov motivujeme vymysleným príbehom o personálnej agentúre, ktorá zisťuje mieru vzájomného poznania sa ľudí v kolektíve. Agentúra pripravila dotazníky aj pre túto triedu.

POSTUP: Z pripravených lístkov s menami všetkých žiakov si každý postupne vyžrebuje meno spolužiaka/-čky. Za vybraného spolužiaka/-čku vyplní pripravený dotazník s uvedenými údajmi.

ZÁVER: Vyplnený dotazník si medzi sebou spolužiaci odovzdajú tak, že každý obdrží ten so svojim menom. Adresát odpovede nahlas pred triedou prečíta a nesprávne odpovede poopraví. Takto o ňom samotnom získavajú informácie aj ostatní žiaci v triede.

OBMENA: Vyplnený dotazník sa odovzdá adresátovi, ten odpovede nahlas prečíta, a pri tej, ktorá je nesprávna, povie: „nesprávne“. Ostatní v triede sa snažia nájsť správnu odpoveď (ak chcú mať slovo, prihlásia sa). Ak niekto vysloví správnu odpoveď, adresát ju potvrdí a číta ďalej.

REFLEXIA, PRÍNOS: Táto hra bola v triede veľmi vhodná, lebo sa potvrdilo, že sa medzi sebou vzájomne poznajú len tzv. skupinky spolužiakov. Najviac zaujalo niektorých chlapcov športovcov, keď sa dozvedeli o spolužiakovi z nešportovej časti triedy, že sa vo voľnom čase venuje horolezectvu, hneď si získal ich záujem.

Hra bola pre všetkých žiakov triede prínosná, no učiteľ/výchovný poradca si musí dávať pozor, aby sa neobjavovali posmešky alebo nevhodné poznámky, keď číta svoj dotazník žiak, ktorý nie je v triede veľmi obľúbený, naopak, mal by niektoré údaje z jeho dotazníka vyzdvihnúť, avšak nie aby to vyznelo silene.

2. hra: PEXESO - spracovaná podľa Ondruška et al. (2007, s.14)

CIELE:

Kognitívny: Vymenovať spoločné znaky so spolužiakmi.

Afektívny: Uvedomiť si zhodu rovnakých znakov a záujmov so spolužiakmi.

ÚLOHA: Dozvedieť sa v partnerskom rozhovore so spolužiakom čo najzaujímavejšie informácie o ňom a sprostredkovať ich triede.

POMÔCKY: kartičky z pexesa (dvojice kartičiek podľa počtu žiakov v triede)

ČAS TRVANIA: 40 minút

MOTIVÁCIA: Rozhovor o tom, do akej miery sa žiaci poznajú, pri akých aktivitách sa môžu spoznať najlepšie, čo všetko o sebe ešte nevedia. Vyzveme ich, že to, čo majú s inými v triede spoločné, môžu zistiť v tejto aktivite.

POSTUP: Dvojice kariet z pexesa poukladáme na stôl, každý žiak si vezme jednu a hľadá si do páru žiaka s rovnakou kartičkou.

a/ Úlohou náhodne zostavených dvojíc je 5 minút sa rozprávať a nájsť 3 veci, charakteristiky, ktoré majú obaja žiaci z dvojice spoločné – upozorníme ich, aby boli originálni, tvoriví, aby hľadali netradičné spoločné veci. Po 5 minútach pred celou skupinou informujú, čo našli spoločné.

b/ Postup s pexesovými kartičkami sa opakuje a úlohou nových vytvorených dvojíc je znova objaviť niečo spoločné, ale nesmú sa opakovať charakteristiky, ktoré už zazneli, je potrebné objaviť niečo nové, iné.

ZÁVER: V diskusii dospieť k myšlienke, že s každým človekom máme niečo spoločné, čo nás zblížuje, len sa treba snažiť to objaviť.

OBMENA: Namiesto kartičiek pexesa môžeme použiť rozstrihané fotografie alebo obrázky znázorňujúce istý kolektív – zámerne ich využijeme a zdôraznime, že vzájomné spoznávanie a záujem o seba vedú k súdržnosti kolektívu.

REFLEXIA, PRÍNOS: Hra bola pre žiakov zaujímavá, ako sami skonštatovali. Celú hru som opakovala so žiakmi dvakrát, to úplne stačí, lebo už v druhom kole bol trochu problém objaviť ďalšie charakteristiky, ktoré žiakov vzájomne spájajú. Keby sa hra opakovala po tretíkrát, žiakov by to už nebavilo.

Žiaci zistili, že majú spoločné charakteristiky s viacerými ostatnými spolužiakmi, len ich treba nachádzať, a to pokladám za prínos.

3. HRA: ČO O SEBE PREZRADÍM

CIELE:

Kognitívny: Vymenovať dôležité údaje o svojej osobe.

Afektívny: Vyjadriť pozitívny postoj k spolužiakom.

Psychomotorický: Zostaviť svoj výkres s 10 najdôležitejšími údajmi o sebe.

Napísať na výkres spolužiakov pozitívnu informáciu o ich osobe.

ÚLOHA: Napísať na výkres informácie, ktoré chcú žiaci o sebe poskytnúť spolužiakom.

POMÔCKY: výkresy A4, fixy, písacie potreby, lepiaca páska, nožnice

ČAS TRVANIA: 40 minút

MOTIVÁCIA: Rozhovor o tom, ako môže človek sám prispieť k tomu, aby mali o ňom iní informácie. Zároveň je len na samotnom človeku, ktoré informácie o sebe iným poskytne.

POSTUP: Na výkres A4 napíše každý žiak sám o sebe 10 najdôležitejších údajov, ktoré ho charakterizujú a o ktorých chce, aby ostatní spolužiaci vedeli (ak ich nebude 10, tak minimum je 6). Výber informácií a celkovú úpravu výkresu nechávame na individualitách žiakov samotných. Výkresy si s pomocou spolužiakov všetci vzájomne nalepia lepiacou páskou na chrbát. Účastníci sa následne prechádzajú po triede a čítajú si informácie z chrbtov spolužiakov. V pozadí hrá hudba.

ZÁVER: Každý žiak povie, ako ho táto aktivita obohatila a akú najzaujímavejšiu/-ie informáciu/-ie sa o kom dozvedel.

OBMENA 1: Žiaci majú výkres čiarou rozdelený na 2 polovice. V prvej hornej polovici uvedú informácie o sebe a druhá dolná časť je vyčlenená pre spolužiakov, ktorí mu tam môžu dopisovať vlastné postrehy a informácie o ňom. Dôležité je upozorniť, aby sa zapisovali len pozitívne informácie o danom spolužiakovi, a aby sa dotýčný autor k vlastnej poznámke aj podpísal.

OBMENA 2: Do dolnej časti výkresu píše spolužiakovi informácie, čo sa im na ňom páči a čo nepáči. Formulácie sa uvádzajú spôsobom: *Páči sa mi na tebe..., ale mohol by si sa zmeniť v tom, že...* (túto vetu napíše učiteľ na tabuľu). V oboch prípadoch sa autor k vlastnej poznámke aj podpíše.

REFLEXIA, PRÍNOS: V tejto aktivite som použila námet z Obmeny 1, kde mohli žiaci spolužiaci vpisovať na výkres na chrbte aj informácie o ňom. Pozitívne informácie, ktoré sa o sebe žiaci takouto formou od iných dozvedeli, boli pre viacerých prekvapujúce a prínosné, možno ani netušili, že ich takto môžu iní v triede vnímať.

Negatívum je, že si vpisovali na chrbty informácie väčšinou len spolužiaci, ktorí sa vzájomne poznajú v kamarátstvach, preto je na učiteľovi, aby žiakov povzbudil, nech píše informácie na výkres aj iným spolužiakom, tým, ktorých poznajú len málo (pozitívna informácia od druhého môže posilniť a urýchliť lepšie vzťahy v triede).

3.2 Hry zamerané na kooperáciu žiakov v triede a ich overené prínosy

1. hra: VLASTNÉ KOLEKTÍVNE PRAVIDLÁ

CIELE:

Kognitívny: Navrhnuť pravidlá pre kvalitný život kolektívu.

Afektívny: Akceptovať názory iných.

Spolupracovať v skupine – športová aj nešportová časť triedy.

Psychomotorický: Vytvoriť smernicu s pravidlami správania sa kolektívu na počítači alebo fixami.

ÚLOHA: Vytvoriť pravidlá potrebné na efektívne fungovanie triedy ako uceleného kolektívu.

POMÔCKY: papier a písacie potreby, (na záverečnú prácu žiakov: výkres, fixy, farebný papier, nožnice alebo počítač – podľa výberu žiakov)

ČAS TRVANIA: 40 minút

MOTIVÁCIA: Rozhovor o nevyhnutnosti stanovovania a dodržiavania pravidiel v spoločnosti, v sociálnych skupinách a o sankciách za ich nedodržiavanie.

POSTUP: Triedu rozdelíme do dvoch skupín. V oboch skupinách musia byť zastúpení žiaci športovej aj nešportovej časti triedy. Skupiny vytvárajú pravidlá potrebné pre efektívne fungovanie ich triedneho kolektívu. Jeden zo skupiny je zapisovateľ. Funkciou zapisovateľa poveruje učiteľ žiakov, ktorí vyšli zo sociometrie ako izolovaní, resp. odmietaní.

Následne obe skupiny prečítajú vytvorené pravidlá. Tie, ktoré sa opakujú, si zapisovatelia podčiarknu. Ostatné pravidlá sa spoločne prediskutujú a odhlasujú (musí súhlasiť nadpolovičná väčšina).

ZÁVER: Vybraní 4 žiaci, a to konkrétne: 5hn, 6hn, 8hš a 11hš (vyplynuli zo sociometrie ako izolovaní) spíšu spoločne schválené pravidlá na výkres/papier, ktorý upravujú podľa vlastných predstáv a vyvesia na triednu nástenku. Vypracovať ho môžu ručne s využitím fixiek, farebného papiera a pod. alebo na počítači s využitím počítačovej grafiky, no hlavne tvorivo.

OBMENA: Žiakov rozdelíme pri práci na kolektívnych pravidlách do menších skupín po 4-5 členoch. Skupiny potom prezentujú vytvorené pravidlá pred celým kolektívom za rovnakých pravidiel, ako je uvedené vyššie.

REFLEXIA, PRÍNOS: Aj táto aktivita sa osvedčila. Trochu bol v triede pri práci hluk, keďže sa pracovalo v dvoch väčších skupinách, a nie všetci žiaci sa v skupine do práce zapájali – toto musí korigovať učiteľ/výchovný poradca.

Bolo príjemné vidieť pri práci v skupine izolovaných žiakov ako zapisovateľov, no učiteľ/výchovný poradca musí aj pri tejto hre dohliadať na to, aby na žiaka zapisovateľa ostatní v skupine neútočili, neposmievali sa mu.

2. hra: SMETISKO PROBLÉMOV

CIELE:

Kognitívny: Popísať nedostatky v kolektíve.

Afektívny: Akceptovať názory iných.

Spolupracovať v skupine – športová aj nešportová časť triedy.

Argumentovať svoj názor pri návrhoch riešenia problémov v triede.

Psychomotorický: Napísať na pripravené papieriky problémy triedy a ich riešenie.

ÚLOHA: Uviesť vážne problémy v triede z individuálneho pohľadu žiakov a navrhnúť konkrétne spôsoby ich riešenia.

POMÔCKY: nastrihané papieriky A6, písacie potreby

ČAS TRVANIA: 2 vyučovacie hodiny (tzn. rozdeliť hru na pokračovanie)

MOTIVÁCIA: Vedeťme rozhovor na tému život triedy, problémy v triede. Vzniknuté problémy treba riešiť, nie ich ignorovať či potláčať. Zároveň sa treba správať tak, aby sme sa problémom vyhli (prevencia). V tomto duchu sa bude realizovať aj táto aktivita.

POSTUP: Každý žiak napíše na vopred pripravený papierik jeden problém, ktorý pokladá za svojho individuálneho pohľadu v triede za najvypuklejší, preňho samotného najťažšiejší. Dôležité je tento problém konkretizovať (napr. nestačí napísať: *nie sme dobrý kolektív*, ale prečo z pohľadu pisateľa). *Upozorníme žiakov, že každý píše nie*

z pohľadu triedy, ale z pohľadu subjektívneho. Následne sa papieriky vyzbierajú. Učiteľ postupne číta problémy pred žiakmi, vytvára z nich skupiny problémov (môže pomenovanie skupiny problémov zapisovať na tabuľu).

Podľa toho, koľko skupín problémov vzniklo, vytvoria sa skupiny žiakov po 3/4/5 členoch. Dôležité je, aby boli skupiny zmiešané z členov športovej i nešportovej časti triedy. Vzniknutým skupinám žiakov sa prideli 1 skupina uvedených problémov a ich úlohou je navrhnúť riešenia – minimálne tri. Po 15 minútach nasleduje spoločná diskusia o návrhoch riešení, ktoré jednotlivé skupiny prezentujú pred ostatnými spolužiakmi.

Pôvodné skupiny sa znova združia k sebe a vytvárajú návrhy preventívnych postupov, ako predchádzať tomu, aby podobný problém v triede vôbec nastal. Znova po 15 minútach nasleduje spoločná diskusia.

Pri diskusiách dbáme na to, aby mali možnosť vyjadriť sa aj žiaci odmietaní a izolovaní (napr. otázkou: Čo si o tom myslíš ty?)

ZÁVER: Zhrnieme si jednotlivé spôsoby riešení vzniknutých problémov v triede, na ktorých sa žiaci dohodli a preventívne postupy. Je potrebné si ich uvedomiť, osvojiť a praktizovať.

OBMENA: Organizačná forma môže byť zvolená nielen skupinová, ale aj kolektívna. Po tom, ako učiteľ prečíta a rozdelí uvedené problémy zo strany žiakov do skupín, žiaci budú navrhovať riešenia metódou brainstormingu a učiteľ ich bude zapisovať na tabuľu. Potom sa podčiarknu tie najefektívnejšie.

REFLEXIA, PRÍNOS: V tejto triede sa objavili tri najvypuklejšie problémy. Žiaci sa však zhodli v tom, že vedia navrhnúť spôsoby riešenia problému, ale ťažšie je ich realizovať. V tomto duchu (tzn. ako na to) sme potom viedli ešte spoločnú diskusiu. Hra sa teda osvedčila.

3. HRA: LÚPEŽ V BANKE - spracované podľa Dobeša et al. (2006, s.41)

CIELE:

Kognitívny: Vysvetliť kto bol v zadanej úlohe zlodejom.

Afektívny: Spolupracovať v skupine – športová aj nešportová časť triedy.

Akceptovať názor spolužiaka.

ÚLOHA: Vyriešiť spoločne zadanú úlohu.

POMÔCKY: vopred pripravené papieriky s uvedenými indíciami (počet indícií sa musí zhodovať s počtom žiakov)

ČAS TRVANIA: 45 minút

MOTIVÁCIA: Rozhovor na tému spolupráca, prečo je dôležité vedieť spolupracovať. Nevyhnutnosť spolupráce si dokážeme na riešení nasledujúcej kolektívnej úlohy.

POSTUP: Každý žiak dostane lístok s indíciou (pomôckou), ktorá by mu mala pomôcť pri riešení prípadu. Text na lístku si žiaci musia pozorne prečítať a lístok vrátiť späť. Úlohou je odhaliť spoločnými silami zlodeja banky, pričom každý disponuje nejakou informáciou, ktorá sa týka daného prípadu.

Priebeh riešenia úlohy neriadime, nezasahujeme do práce žiakov, nechávame ich pracovať samostatne.

TEXT PRÍBEHU:

Minulú noc o 2.00 hod. bola prepadnutá banka na Hlavnej ulici v Prešove. Z trezoru zmizli peniaze a šperky v hodnote 14 miliónov eur. Kto je páchatel'om?

Indície pre žiakov na papierikoch sú nasledovné:

1. Emilio nikdy netipoval.
2. Emilio nebol doma nad ránom medzi 2.00 a 3.00 hod.

3. Majiteľ stávkovej kancelárie prišiel domov nad ránom.
4. Majiteľ stávkovej kancelárie prišiel domov okolo 3.30.
5. Jediná stopa na mieste činu bol lístoček s číslom mobilného telefónu.
6. Číslo mobilného telefónu bolo: 0977 777 777.
7. Na čísle 0977 777 777 sa ozval chrapľavý hlas.
8. Chrapľavý hlas v telefóne oznamoval: „Favorizované futbalové družstvo ten zápas prehrá.“
9. Podozrivý je Emilio.
10. Podozrivý je Raul.
11. Emilio pracuje v banke.
12. Emilio pracuje ako hlavný účtovník.
13. Raul je podnikateľ.
14. Raul je majiteľom stávkovej kancelárie.
15. Raul podniká v Prešove.
16. Emilio má kľúč od hlavného trezoru.
17. Emilio má rád paprikovú pizzu.
18. Raul nerád nosí dáždňík.
19. Emilio pracuje na Hlavnej ulici v Prešove.
20. Trezor zamkol hlavný účtovník.
21. Trezor bol zamknutý o 21.00 hod.

ZÁVER: Diskusia o potrebe tímovej práce.

REFLEXIA, PRÍNOS: Z vlastných skúseností viem, že túžba odhaliť zločinca a vyriešiť prípad búra bariéry medzi spolužiakmi a vedie ich k spolupráci, čo sa mi potvrdilo aj v tejto aktivite. Je to však aktivita náročná na čas a prevedenie, preto je vhodné realizovať ju na 2 hodinách a vedieť dopredu výsledky, aby bol učiteľ žiakom nápomocný – stalo sa to aj mne, keď sa žiaci nevedeli pohnúť v riešení ďalej.

3.3 Hry zamerané na kooperáciu vodcu športovej časti a chlapcov nešportovej časti triedy a ich overené prínosy

1. hra: HRA NA SEMAFOR - spracovaná podľa Šiškovéj (2008, s.239)

CIELE:

Kognitívny: Vysvetliť súvislosti medzi pojmom semafor v cestnej premávke a semafor v medziľudských vzťahoch.

Afektívny: Akceptovať názory iných.

Spolupracovať v skupine.

Spolupracovať v samostatnej skupine: žiak 10hš (vodca športovej časti triedy) so 14hš a chlapci z nešportovej časti triedy: 3hn, 4hn, 13hn, 18hn.

Psychomotorický: Vyrobiť vlastnoručne semafor na prevenciu triednych konfliktov.

ÚLOHA: Nájsť symboliku medzi semaforom v dopravnom značení a v prenesenom význame semaforom v medziľudských vzťahoch, aby sa ľudia vyhýbali kolíziám, konfliktom.

Zostrojiteľ tvorivou formou semafor s popisom správania sa, ako predchádzať konfliktom v medziľudských vzťahoch.

POMÔCKY: papiere, písacie potreby, (na záverečnú prácu žiakov: výkres, fixy, farebný papier, nožnice alebo počítač – podľa výberu žiakov)

ČAS TRVANIA: 30 minút (práca na hodine)

Tvorba semaforu vybranými žiakmi – trvanie niekoľko dní (podľa uváženia učiteľa/výchovného poradcu)

MOTIVÁCIA: Rozhovor o funkcii semafora v cestnej premávke (aby nedošlo ku kolízii). Podobne je to aj v medziľudských vzťahoch. Aj ľudia by mali mať vytvorený nejaký semafor, ktorý by ich riadil, aby nedošlo k hádke, teda ku kolízii, konfliktu vo vzťahoch.

POSTUP: Žiaci pracujú v 4-členných skupinách. Hľadajú súvislosť medzi funkciou, poslaním semaforu v cestnej premávke a poslaním pomyselného semaforu v medziľudských vzťahoch. Nasmerujeme ich, nech sa zameriavajú na symboliku farieb. Po 15 minútach práce nasleduje diskusia, v ktorej by sa malo dospieť k týmto záverom: Pri konfliktoch zvyčajne človek máva horúcu hlavu a krv, spúšťa ostrých slov, v krajnom prípade chuť protivníka udrieť. Efektívne je preto postupovať podľa semaforu. *Červená* = stoj = zastaviť sa, premýšľať, čo bude vhodné urobiť, aby sme situáciu vyriešili, a druhého neurazili, neponížili, nezranili. *Oranžová* = priprav sa = rozdiskutovať problém s protivníkom, povedať mu, čo nás hnevá, trápi a vypočuť si, čo hnevá a trápi jeho; potom si uvedomiť, čo chceme – pohádať sa, zvíťaziť, alebo sa dohodnúť, nájsť riešenie. Pouvažovať, čo bude dobré pre obe strany. *Zelená* = chod' = po vzájomnom vysvetlení si problému či konfliktu s protivníkom môžeme diskutovať o tom, aké riešenie bude pre oboch najefektívnejšie.

ZÁVER: Po diskusii budú žiaci 10hš, 14hš, 3hn, 4hn, 13hn, 18hn poverení úlohou vytvoriť semafor na prevenciu konfliktov - aj s popisom funkcií, teda vysvetlením symboliky farieb (zapracovať výsledky diskusie). Realizáciu i materiál necháme na voľbe vybraných žiakov. Dôležité je upovedomiť ich, že nimi vytvorený semafor na prevenciu konfliktov bude vystavený dlhodobo v triede.

REFLEXIA, PRÍNOS: Pri tejto aktivite nastal problém. Žiaci zo začiatku odmietali pracovať na úlohe, nechcelo sa im semafor vyrábať. Motivovali sme ich teda možnosťou získať za vytvorený semafor známku, ktorá sa zaradí do predmetu Občianska náuka (vyučujúca s tým súhlasila). Chlapci napokon ponuku prijali.

Pri tejto aktivite nejde o to, aký je vytvorený semafor pekný, ide o vzájomnú spoluprácu pri jeho tvorbe. Žiak 10hš mal tendenciu len rozdeliť úlohy a vyhnúť sa ďalšej spolupráci so spolužiakmi – no je tu učiteľ/výchovný poradca, aby to ustrážil a korigoval.

Žiaci pracovali na výrobku 4 dni. Všetci dostali známku „výborný“ v rámci predmetu Občianska náuka.

2. hra (aktivita): KOLEKTÍVNA NÁSTENKA

CIELE:

Kognitívny: Navrhnuť v skupinovej spolupráci tému nástenky.

Afektívny: Akceptovať názory iných.

Spolupracovať v skupine a s celou triedou.

Spolupracovať v samostatných skupinách, v prípade predmetnej triedy II. E:

1/ žiak 10hš (vodca športovej časti triedy+predseda triedy) a chlapci z nešportovej časti: 3hn, 4hn, 13hn, 18hn;

2/ žiaci 3hn, 20hš, 15hš, 14hš;

3/ žiaci 8hš, 19hš, 11hš, 5hn, 6hn.

Psychomotorický: Vytvoriť tri nástenky v triede.

ÚLOHA: Vytvoriť spoločnú triednu nástenku s názvom: *Zo života triedy II.E* a pritom komunikovať so všetkými spolužiakmi.

POMÔCKY: nástenky a materiál podľa vlastného výberu žiakov

ČAS TRVANIA: priebežne 1 týždeň

MOTIVÁCIA: Rozhovor o kolektívnosti, výhodách spolupráce a vzájomnej komunikácie pri riešení úloh.

POSTUP: V triede je na zadnej stene nástenka veľkých rozmerov. Na 1 časti nástenky budú pracovať žiaci: 10hš, 4hn, 13hn, 18hn, na 2. časti budú pracovať žiaci: 20hš, 15hš, 14hš, 3hn. Upozorníme ich, že nástenka musí tvoriť jeden celok a byť farebne zladená (budú nútení spolupracovať, komunikovať).

Ďalšiu nástenku umiestnenú na bočnej stene, korkovú a menších rozmerov, vytvoria žiaci: 8hš, 19hš, 11hš, 5hn, 6hn.

Celkovú realizáciu nechávame na výbere a rozhodnutí poverených žiakov. Na splnenie úlohy im vymedzíme časový priestor 1 týždeň. Môžeme im poskytnúť nejaké typy, napr. vytvoriť časť nástenky z fotografií z detstva žiakov, alebo fotografie zo spoločných výletov a pod. Dôležité je, aby žiaci-nástenkári komunikovali s ostatnými členmi kolektívu o ich predstave spoločnej nástenky.

ZÁVER: Pozitívne ohodnotíme práce poverených žiakov a ich snahu, prípadne ich môžeme po dohode s vyučujúcou odmeniť známku v rámci predmetu občianska náuka. Nasleduje diskusia o tom, ako sa im spolupracovalo medzi sebou i s ostatnými žiakmi triedy. Ak prácu nesplnia, predĺžime termín o 1 týždeň a ostatní žiaci vymyslia sankciu za nesplnenie úlohy.

REFLEXIA, PRÍNOS: Táto aktivita bola prínosná. Nielen že sa zlepšili vzťahy na základe spolupráce žiakov, ale sa aj zútučnila trieda. Výsledné nástenky síce neboli farebne zvlášť zladené, čo som pripisovala aj tomu, že žiaci nemusia mať zmysel pre farebnosť, dôležité je, že boli tematicky nadväzujúce. Tak ako pri predchádzajúcej, aj pri tejto aktivite nejde o to, aký je výtvor pekný, ide o vzájomnú spoluprácu pri jeho tvorbe.

3.4 Hry zamerané na zapojenie outsiderov do kolektívu a ich overené prínosy

1. hra: ČIERNY PETER - spracovaná podľa Matulu et al. (2006, s.74)

CIELE:

Kognitívny: Vysvetliť vlastnými slovami pozíciu a pocity outsidera v kolektíve.

Afektívny: Aplikovať pocity z negatívneho zážitku do bežného života.

Pochopiť pocity outsidera v kolektíve.

ÚLOHA: Vytvoriť skupiny s rovnakou farbou bodky na čele.

POMÔCKY: farebné bodky, ktoré sa dajú nalepiť na čelo (viac farieb, napr. 5 červených bodiek, 5 modrých, 5 zelených, 5 žltých), 1 biela bodka

ČAS TRVANIA: v 2 opakovaníach 30 minút

MOTIVÁCIA: Rozhovor o pozícii outsidera v kolektíve (nekonkretizujeme menami), o jeho pocitoch. Žiaci budú mať možnosť vyskúšať si to v tejto hre.

POSTUP: Všetci žiaci zatvorí oči. Každému hráčovi prilepíme na čelo jednu farebnú bodku, ten nesmie tušiť, akú farbu bodky má. Keď žiaci otvoria oči, ich úlohou je nájsť skupinu rovnakej farby a pridať sa k nej. Pravidlom je, že nikto nesmie hovoriť, používa sa výlučne neverbálna komunikácia.

ZÁVER: Opätovná diskusia na tému pocitov vylúčeného žiaka z kolektívu, keď si to niektorí v hre sami prežili. Najľahšie je pre nás nepohodlného človeka vylúčiť, ale omnoho efektívnejšie je zaujímať sa oňho, pochopiť ho, získať pre spoluprácu, hoci je to viac náročné.

ZÁSADA: Biela bodka nesmie byť pridelená outsiderovi v kolektíve. Na to musí učiteľ pri rozdeľovaní bodiek dbať.

V mojom prípade som udelila bielu bodku žiačke 9dn v prvom kole, žiačke 17dn v druhom kole (ako vodcovia – 9dn=emocionálny a 17dn=prirodený, ktorí odmietli žiaka 3hn, ak pochopia pocity outsidera, môžu si druhých získať pre spoluprácu s

outsiderom) a 7hš v treťom kole (bol volený viacerými spolužiakmi, teda by tiež mohol ovplyvniť mienku v triede). Ďalšie možnosti udelenia bielych bodiek z podobného dôvodu by mohli v tomto prípade triedy byť: 16dn, 10hš (boli volení viacerými).

OBMENA: Namiesto bodiek môžeme použiť geometrické tvary alebo jednoduché obrázky (ovocie, zelenina) a žiaci ich môžu mať prilepené na chrbte.

REFLEXIA, PRÍNOS: Som presvedčená, že táto aktivita žiakov prinútila k uvažovaniu nad pocitmi outsidera. Opakovali sme ju trikrát po sebe.

Aj keď sa žiaci s bielou bodkou (konkrétne 7hš a 17 dn) tvárili navonok, že sa nič nedeje, neverbálnou komunikáciou vyjadrovali opak.

2. hra: ZDOLÁVANIE PREKÁŽOK

CIELE:

Kognitívny: Navrhnuť spôsob komunikácie pri zdolávaní prekážkovej dráhy.

Afektívny: Akceptovať outsiderov v kolektíve vyjadrením dôvery. (*úroveň: aplikácia*)
Aplikovať (spontánne) normy správania sa v kolektíve.

Psychomotorický: Zdolať prekážkovú dráhu.

ÚLOHA: So zaviazanými očami s pomocou spolužiaka prekonať dráhu s pripravenými prekážkami.

POMÔCKY: stoličky, lavička, švihadlo, kolky, lopty..., šatka na previazanie očí

ČAS TRVANIA: 5 minút pre 1 dvojicu

MOTIVÁCIA: Rozhovor o dôvere a pestovaní dôvery voči druhým, o situáciách, keď sme odkázaní na pomoc a pochopenie druhého človeka.

POSTUP: Pripravíme v triede prekážkovú dráhu z dostupných pomôcok. Úlohou dvojice bude zdolať ju, pričom jeden z dvojice má zaviazané oči a musí sa spoliehať len na vedenie a inštrukcie toho druhého. Po zdolaní dráhy si úlohy vymenia.

ZÁVER: Diskusia o pocitoch, ktoré prežili. Dôverovali spolužiakovi hneď na začiatku? Prečo? Postupne sa to zlepšovalo? Prečo?

ZÁSADA: Kombinujeme dvojice žiakov, ktorí sa označili v negatívnej voľbe (obojsstranne alebo jednostranne).

Nejde o to, ktorá dvojica bude v cieľi čo najskôr, ale o to, aby do cieľa došli a podľa možnosti s čo najmenším počtom nárazov a nehôd. O prípadných nárazoch a nehodách žiaci diskutujú v dvojiciach. Ak by sme aktivitu viedli súťažnou formou, mohol by sa dostať nechcený efekt – v dvojici, ktorá prehrá, sa môže vina zvaliť na toho, kto už je outsiderom.

REFLEXIA, PRÍNOS: Táto aktivita bola veselá, žiaci sa aj smiali, trocha aj povystrájali. Cieľ sa však naplnil.

3. HRA: HLADÁM ŤA DOBRÉHO

CIELE:

Kognitívny: Pomenovať vlastné dôvody neoblúbeného spolužiaka.

Vymenovať dobré vlastnosti neoblúbeného spolužiaka.

Afektívny: Prekonávať antipatiu kvôli lepšej spolupráci a kolektívnosti.

Psychomotorický: Vypisovať hářky podľa pokynov učiteľa.

ÚLOHA: Nájsť na neoblúbenom spolužiakovi dobré vlastnosti, oceniť ich.

POMÔCKY: papiere - hářky, písacie potreby

ČAS TRVANIA: 35 minút

MOTIVÁCIA: Rozhovor na tému, že tak, ako nie sme všetci rovnakí, tak sa nemusíme mať všetci rovnako radi. Napriek tomu treba mať ľudí v našom okolí v úcte, neubližovať im, neintrigovať, neodmietaať ich.

POSTUP: Žiakom rozdáme papiere. Podľa možností sedí každý žiak sám pre zvýšenie pocitu súkromia. Úlohou je napísať meno 1 spolužiaka, ktorý je im nesympatický, ktorého nemajú veľmi v oblúbe (nevhodné je používať slová: nemať rád).

V druhom kroku majú napísať dôvody, prečo toho spolužiaka nemajú radi.

V treťom kroku napíšu 5 dobrých vlastností spomínaného spolužiaka a z nich následne podčiarknu tú, ktorá ho ako dobrá najviac charakterizuje.

V štvrtom kroku označia vlnovkou tú vlastnosť z vypísaných, ktorú oni samotní nemajú ale ten, ktorého označili, ju má vo väčšej miere.

V piatom kroku všetci zatvoria oči a pokúsia sa vyvolať si vo svojom vnútri pocit úcty k tomuto človeku.

ZÁVER: Diskusia o prežitých pocitoch. Poskytnutie rady, ako v meditovaní prijímať osobu, ktorú nemáme v oblúbe, ako sa s ňou zhovárať a odpúšťať jej.

Ak niektorí žiaci nenašli žiadnu dobrú vlastnosť na spolužiakovi, ktorého nemajú v oblúbe, dáme im týždeň času na pozorovanie a neskôr aktivitu zopakujeme.

REFLEXIA, PRÍNOS: Vhodná aktivita na záver bloku všetkých hier. Žiaci si uvedomili, že nik nie je bez chýb, ale je potrebné mať k nemu úctu ako k človeku. Pri realizácii tejto aktivity sa niektorí žiaci vyjadrovali, že nevedia, akú vlastnosť podčiarknúť – najväčší problém bol pri kroku 3 a 4.

3.5 Návrh dlhodobých podporných aktivít na korekciu vzťahov v triede

Kooperáciu oboch vodcov z oboch podskupín triedy (športovej/nešportovej) je možné využiť napr. pri pomocných organizačných prácach s triednym učiteľom - pri plánovaní nejakého triedneho podujatia, odborných exkurzií, koncoročného školského výletu, pri príprave stužkovej slávnosti a pod.

Kooperáciu emocionálnych vodcov z oboch podskupín triedy je možné podporiť pri riešení kolektívnych problémov v triede – napr. pri zabezpečovaní stužkovej slávnosti, pri dohadovaní sa spoločného výletu, ale aj pri riešení triednych konfliktov.

Podporiť a zlepšiť vzťah žiakov 14hš a 10hš (žiarlivosť), ale aj 9dn a 3hn sa dá poverovaním týchto dvojíc plnením bežných úloh v triede – napr. priniesť potrebné pomôcky na vyučovaciu hodinu do triedy, poveriť ich zodpovednosťou za triednu knihu, týždenné služby a pod.

Kooperáciu dievčat s chlapcami možno posilniť zadávaním úloh, v ktorých budú môcť spolupracovať – ako uvádzame vyššie - týždenné služby, priniesť potrebné pomôcky na vyučovaciu hodinu do triedy, posadiť ich do lavíc s chlapcami.

Zámerom podporných aktivít je poskytnúť vybraným žiakom čo najviac príležitostí na vzájomnú spoluprácu. Vždy však treba odhadnúť správnu mieru únosnosti, nejst' do extrémnych situácií a aj spoluprácu nezamerať výlučne na tieto uvedené dvojice – mohli by ich to začať obmedzovať a dosiahol by sa opačný efekt.

S podpornými aktivitami som oboznámila triednu učiteľku aj ostatných vyučujúcich v tejto triede. Poprosila som ich, aby problémové vzťahy medzi žiakmi v triede, ktoré vyplynuli zo sociometrie (oboznámila som ich s nimi) pomáhali korigovať vzájomnou spoluprácou žiakov, aby ich pomáhali upevňovať. Na tomto mieste je potrebné zdôrazniť výraznú potrebu spolupráce výchovného poradcu, triedneho učiteľa a ostatných vyučujúcich pri korekcii a upevňovaní medziľudských vzťahov v triede.

4 DÔKAZY PREUKAZUJÚCE HODNOVERNOSŤ NAVRHOVANÝCH RIEŠENÍ VZŤAHOVÝCH PROBLÉMOV V PREDMETNEJ TRIEDE

Ako som uviedla vyššie, navrhnutý súbor sociálnych hier a podporných aktivít na zlepšenie narušených sociálnych vzťahov v triede som realizovala v predmetnej triede po dobu troch mesiacov. Už po mesiaci boli viditeľné prvé pozitívne výsledky, čo som pociťovala nielen ja na vyučovacích hodinách Slovenského jazyka a literatúry, ale pociťovali to aj kolegovia na iných vyučovacích predmetoch.

Prvé viditeľné zmeny sa prejavili veľmi postupne vo vzájomných vzťahoch medzi športovou a nešportovou časťou triedy. V súčasnosti sa viac rešpektujú a viac vzájomne medzi sebou obe časti triedy komunikujú.

Nepodarilo sa mi odstrániť úplne vzájomné hašterenie sa medzi žiakmi či komentovanie iných, ale viditeľne sa to zredukovalo, a aj keď sa nejaké komentáre objavujú, s určitosťou môžem povedať, že už nie sú s výrazným agresívnym podtónom, skôr sú podfarbené humorom.

Veľmi sa osvedčila kooperácia oboch vodcov z oboch podskupín triedy - športovej a nešportovej (10hš , 17dn), preto ju naďalej všetci vyučujúci podporujeme. Napokon, v sociometrii si obaja títo vodcovia zo športovej i nešportovej časti triedy udelili obojsmernú pozitívnu voľbu, takže som predpokladala, že vzájomná spolupráca pre oboch nebude problémom.

Žiačka 17dn bola zvolená triednou učiteľkou za podpredsedníčku triedy, ostatní spolužiaci to prijali bez akéhokoľvek namietania.

Pre utváranie pozitívnejšej klímy v triede som využila aj fakt, ktorý vyplynul zo sociometrie, a to že všetky tri dievčatá v triede sú medzi chlapcami rešpektované. Musím však podotknúť, že som s dievčatami viedla aj osobný rozhovor o ich triede a vzťahoch medzi spolužiakmi, povedala som im o tom, ako boli volené v sociometrii, a teda akú pozitívnu a významnú úlohu môžu zohrať v tomto kolektíve. Dievčatá to zobrali so všetkou zodpovednosťou, a tak výrazne aj ony prispeli k zlepšeniu klímy v triede. To však prebiehalo dlhšie ako tri mesiace.

Za najväčší prínos považujem to, že sa podarilo výrazne zmierniť pozíciu outsidera v kolektíve, tzn. žiaka 3hn. Vo všetkých aktivitách zameraných na jeho spoluprácu s ostatnými žiakmi výrazne spolupracoval, bolo teda evidentné, že sám pociťoval potrebu vzťahy napraviť, to bolo pre mňa ako výchovnú poradkyňu pri práci s ním veľkým pozitívom. Zároveň musím uviesť, že s týmto žiakom som súbežne s realizáciou súboru hier a aktivít v triede viedla diagnostický rozhovor, pri ktorom som sa dozvedela dostatok osobných informácií, ktoré majú za následok jeho outsiderstvo v triede. A tiež tu zohrala významnú rolu aj žiačka označená v sociometrických meraniach ako 9dn, ktorá okrem iných pozitívnych volieb získala pozíciu emocionálneho vodcu v triede - ako prvá začala prejavovať záujem o žiaka 3hn. Myslím, že tomu dopomohol môj osobný rozhovor s ňou. Postupne ho začali prijímať aj ostatní v triede. Je síce pravda, že to ešte nie je ideálne, ale každý pozitívny pokrok pokladám za úspech.

Žiaci zo športovej časti triedy, označení v sociograme a sociometrickej matici ako 14hš a 10hš, v súčasnosti síce komunikujú, ale žiak 14hš naďalej žiarli na žiaka 10hš. (Na pripomenutie: 14hš je priemerný futbalista FC Tatrana Prešov na rozdiel od úspešného futbalistu Tatrana Prešov 10 hš, ako ma informoval športový tréner.) Žiarlivosť je teda tak výrazná osobnostná a citová záležitosť, že sa prekonáva len veľmi ťažko.

Ešte je potrebné s touto triedou pracovať, venovať sa naďalej upevňovaniu sociálnych vzťahov v triede, zhovárala som sa o tom aj s triednou učiteľkou, ktorá sa im naďalej bude venovať nielen formou hier, ale aj formou rozhovorov, záujmu, aktivít a pod.

5 ZÁVERY A ODPORÚČANIA VYPLÝVAJÚCE Z TEJTO OPS

Metóda sociometrie sa v mojej poradenskej práci výchovnej poradkyne osvedčila, ako to konkretizujem vyššie. Odporúčam výchovným poradcom realizovať túto metódu v prípade akýchkoľvek problémových vzťahov v triede.

Pri sociometrii nemožno zabúdať na dôležitý fakt, že výsledky diagnostikovania sociálnych vzťahov v triede sú pre výchovného poradcu, resp. triedneho učiteľa len *prostriedkom*, nie cieľom. Slúžia mu na to, aby nastolil potrebné korekčné opatrenia, ktorými by ovplyvnil negatívne sociálne vzťahy v triede, pokiaľ sú nepriaznivé, ale na druhej strane aby podporil a rozvíjal sociálne vzťahy, ktoré sú v triede priaznivé. Môže na to využiť rôzne opatrenia – výchovný pohovor so žiakom, diagnostický rozhovor, angažovanie žiaka do kooperatívnych činností, zostavenie malých pracovných skupín a rozvoj kooperatívnej činnosti pri plnení rôznych školských úloh a pod. Jedno z opatrení je aj vytvorenie a následná realizácia súboru hier/aktivít zameraných na konkrétne problémové sociálne vzťahy v triede.

Vzhľadom na to, že sociometria nedokáže odpovedať na otázku, aké konkrétne vlastnosti majú žiaci v daných pozíciách v triede (napr. či je žiak v pozícii outsidera preto, lebo je telesne postihnutý, alebo je osobnostne utiahnutý alebo je inej rasy), je možné sa pri niektorých spôsoboch sociometrických meraní opýtať aj na dôvod. Napr. pri rozprávaní sociometrického príbehu som sa v triede pýtala: *Kto bude pomáhať kormidlovať loď? Napíšte meno spolužiaka/-čky, koho budete voliť. Uveďte veľmi stručne dôvod, prečo práve tento spolužiak/táto spolužiačka.* Zároveň však treba podotknúť, že takéto vyhodnocovanie je potom omnoho náročnejšie.

Vytvorený súbor aktivít a sociálnych hier som realizovala ako výchovná poradkyňa so žiakmi jedenkrát v priebehu týždňa – na triednickej hodine. Je však možné realizovať uvedené hry a aktivity aj spôsobom - na jednej triednickej hodine viacero hier a aktivít – podľa zvázenia učiteľa/výchovného poradcu a podľa časovej náročnosti hry či aktivity, alebo ak je to v podmienkach školy možné, je vhodné realizovať tento súbor aktivít a sociálnych hier ako súvislý *sociálny program* – napr. jeden deň v týždni v priebehu troch týždňov, alebo 2 hodiny každý deň v týždni po dobu dvoch týždňov. Periodicitu a počet hodín venovaných aktivitám si určí sám výchovný poradca podľa potrieb tej ktorej triedy.

Ak vedie výchovný poradca aktivity na korekciu sociálnych vzťahov v triede, ktorú nepozná, neučí v nej, je nielen vhodné, ale žiaduce, aby venoval prvé stretnutia aktivitám na vzájomné spoznávanie sa žiakov (takouto formou získa informácie o žiakoch aj on sám).

Existujú viaceré spôsoby realizácie sociometrie, ktoré sú teoreticky zachytené v rôznych teoretických a metodických príručkách v printovej alebo elektronickej podobe. Je len na zvázení výchovného poradcu, pre ktorý z nich sa rozhodne, pričom by mal brať do úvahy zloženie a charakteristiku triedy, vek žiakov aj konkrétne vzťahové problémy v triede.

Sociometriu by mal realizovať v triede medzi žiakmi len výchovný poradca alebo psychológ. Triedny učiteľ potom môže využívať nimi odporúčané metódy a techniky práce v triede alebo realizovať navrhnutý súbor aktivít či hier, ale sám triedny učiteľ by

nemal realizovať sociometrické merania. Je totiž možná nesprávna interpretácia výsledkov sociometrie a na základe toho nesprávne zvolený korekčný prístup môže narušiť nielen sociálnu klímu v triede, ale aj osobnosti žiakov.

Niekedy si môže k interpretácii výsledkov sociometrie prizvať výchovný poradca aj psychológa, najmä ak ide o vážnejšie vzťahové problémy v triede alebo o veľmi zlú sociálnu klímu v triede.

Výsledky sociometrie musia byť použité len v prospech skupiny a v prospech každého žiaka v skupine. Treba byť preto veľmi opatrný pri oznamovaní negatívnych sociometrických výsledkov, resp. ich len veľmi citlivo naznačiť, lebo v opačnom prípade sa môžu spôsobiť ťažko korigovateľné škody u jednotlivcov. Vplyv oznámenia negatívnych sociometrických zistení býva mnohokrát citel'ný ešte roky, a to aj u tých osôb, ktoré boli psychicky dobre vybavené. Keď už chce výchovný poradca žiakovi oznámiť negatívne výsledky, tak vždy by to mal spraviť len osobne, spôsobom „face to face“, prípadne to prepojiť s následným povzbudením k možnosti pozitívnej zmeny alebo s poradenským rozhovorom.

S metódou sociometrie, podobne ako so všetkými ostatnými metódami práce, sa musí výchovný poradca oboznámiť jednak teoreticky a jednak prakticky – napr. na rôznych kurzoch odbornej a metodickej prípravy. Toto je možné realizovať v rámci sebvzdelávania, v ktorom by nemal výchovný poradca zaosť.

ZÁVER

Metóda sociometrie, ako to dokazujem v mojej konkrétnej OPS, sa dá veľmi efektívne a tvorivo využiť pri práci výchovného poradcu s triedou, v ktorej sú narušené medzilidské vzťahy. Zároveň sa v tomto smere potvrdila aj dôležitá úloha triedneho učiteľa v spolupráci s výchovným poradcom a rovnako aj ostatných vyučujúcich v predmetnej triede.

Jedno z hlavných odporúčaní pre výchovného poradcu, vyplývajúce z tejto OPS je, že následne po realizácii a vyhodnotení sociometrie v triede (sociogram, sociometrická matica) je nevyhnutné vypracovať súbor hier a aktivít s cieľom zlepšiť, posilniť vzťahy v triede, ktoré sa v sociometrii preukázali ako narušené.

Po istom čase sa odporúča sociometriu v triede opätovne zopakovať, aby sa overilo, či aplikované postupy a aktivity priniesli želaný efekt. Ak nepriniesli, je potrebné hľadať alternatívne riešenia.

Niektorí výchovní poradcovia odmietajú sociometriu ako metódu práce kvôli náročnému spôsobu vyhodnocovania. Moja skúsenosť potvrdila, že príprava, realizácia a vyhodnotenie výsledkov sociometrie sú náročnejšie na čas, ale každá iná metóda práce výchovného poradcu, či už je to spracovanie a vyhodnotenie dotazníka alebo príprava a spracovanie záznamov z poradenského rozhovoru a pod., môže zaberať rovnako dlhý čas.

Nie je nevyhnutné spracovať výsledky sociometrie do sociogramu, výchovnému poradcovi postačí sociometrická matica, ale na druhej strane vypracovanie sociogramu odporúčam, aj keď si to vyžaduje viac časového potenciálu, pretože prostredníctvom grafického spracovania hneď vidno problémové a priateľské vzťahy v triede, obľúbených a menej obľúbených členov.

V závere môžem konštatovať, že ciele, ktoré som si v tejto OPS stanovila, sa mi podarilo naplniť.

Pevne dúfam, že moja spracovaná OPS bude prínosom pre prácu výchovných poradcov a inšpiráciou pre pedagógov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. DOBEŠ, M. et al. 2006. *Akí sme? Program na rozvoj sociálnych kompetencií žiakov*. 1. vydanie. Spoločenskovedný ústav SAV, Košice. 2006. ISBN: 80-969628-1-7
2. GAVORA, P. 2011. *Akí sú moji žiaci? Pedagogická diagnostika žiaka*. 3. nezmenené vydanie. Enigma, Bratislava. 2011. ISBN: 978-80-89132-91-1
3. MATULA, Š. et al. 2006. *Cesta k tolerancii*. 1. vydanie. MPC, Bratislava. 2006. ISBN: 80-8052-277-4
4. ONDRUŠEK, D. et al. 2007. *Výchova k tolerancii hrou*. 1. vydanie. PDCS, o. z., Bratislava. 2007. ISBN: 978-80-969431-5-9
5. ŠEFRÁNKOVÁ, M. 2007. *Výchovný poradca*. 1. vydanie. IRIS, Bratislava. 2007. ISBN: 978-80-89256-05-1
6. ŠIŠKOVÁ, T. 2008. *Výchova k tolerancii a proti rasizmu*. 2. aktualizované vydanie. Portál, Praha. 2008. ISBN: 978-80-7367-182-2
7. ZELINOVÁ, M. - ZELINA, M. 2007. *Psychológia pre SPgŠ, PASA a PA, 3. časť*. 1. vydanie. SPN, Bratislava. 2007. ISBN: 978-80-10-01253-4

Internetové zdroje

8. GAVORA, P. et al. 2010. *Sociometria*. In: *Elektronická učebnica pedagogického výskumu* [online]. Univerzita Komenského, Bratislava. 2010 [cit. 7. júna 2014]. Dostupné na www: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/index.php/kapitoly/sociometria.php>. ISBN 978-80-223-2951-4

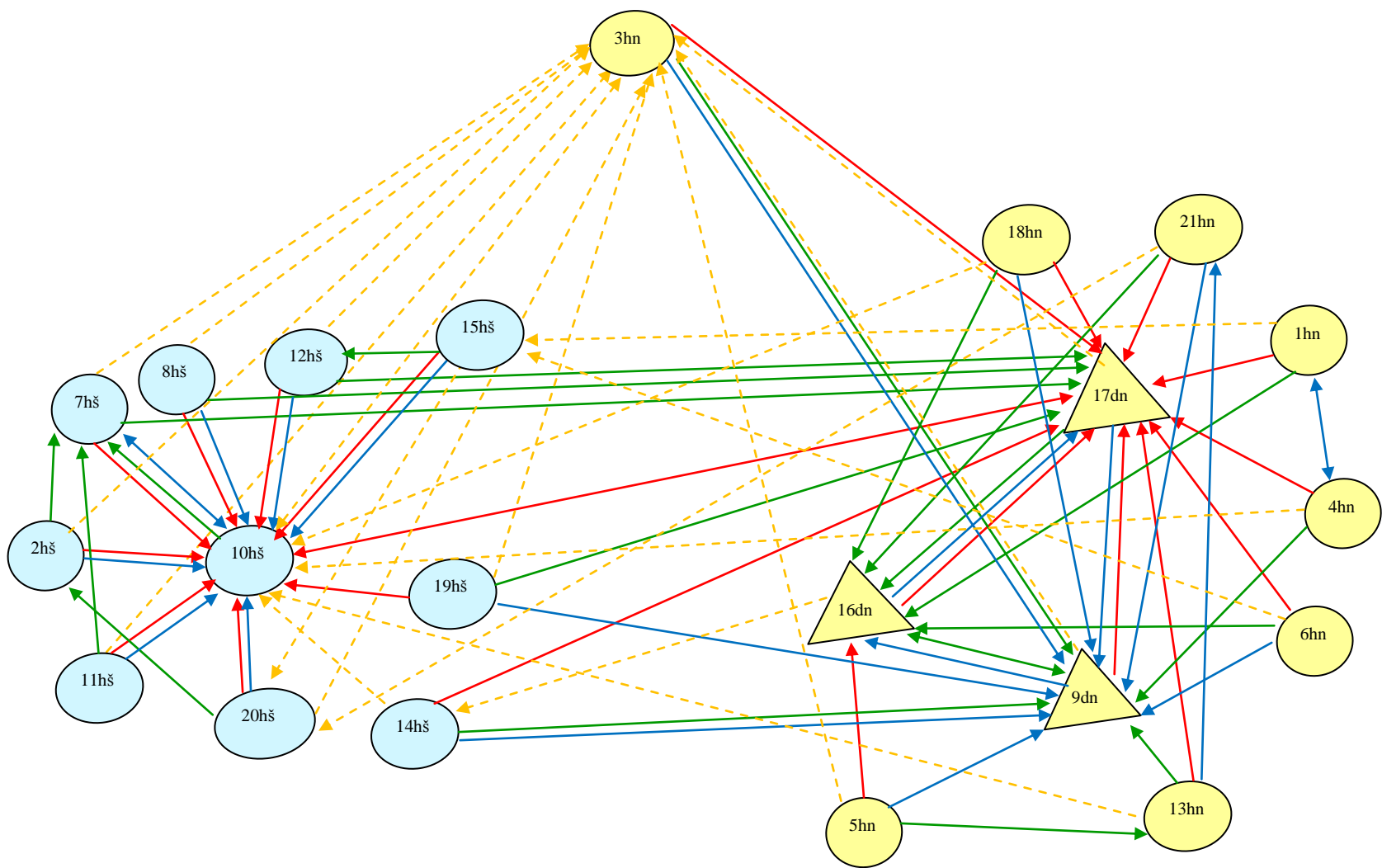
ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1 Sociometrická matica - vyhodnotenie výsledkov triedy II. E

Príloha 2 Sociogram - vyhodnotenie výsledkov triedy II. E

Príloha 2 Sociogram - vyhodnotenie výsledkov triedy II. E

LEGENDA K SOCIOGRAMU:

Význam farieb:
Červená farba – voľba vodcu triedy
Zelená farba - voľba kooperátora
Modrá farba - voľba emocionálneho vodcu
Žltá farba – voľba outsidera

Význam označenia:
jednosmerná pozitívna voľba: →
obojsmerná pozitívna voľba: ↔
jednosmerná negatívna voľba: - ->
obojsmerná negatívna voľba: <- ->